Наталія Махиня

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ БУДОВИ СЛОВА І СЛОВОТВОРУ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Розвиток будь-якої наукової галузі передбачає обов'язкове використання нагромаджених знань у минулому для виникнення нових сучасних наукових обґрунтувань. Для успішного розв'язання цього завдання необхідне вивчення історичного педагогічного досвіду, щоб осягнути найцінніші теоретичні й практичні здобутки, а відтак – здійснити обґрунтоване прогнозування подальших напрямів розвитку освіти, зокрема, підготовки фахівців різних галузей знань.

Огляд проблеми вивчення будови слова і словотвору свідчить про недостатню її розробленість, оскільки питання проблеми в основній школі є одним з найактуальніших. Загальні питання словотвору розглядали такі вчені, як Олійник І. С., Іваненко В. К., Біляєв О., Плющ М., Мацько Л., Пентилюк М., Шевченко П., Білоусенко П., Шкіль М., Передрій Г. та інші.

Словотвірна категорія виявляє тісні зв'язки із синтакичною структурою мови. Незважаючи на те, що вчення про словотвір як галузь мовознавства почало формуватись значно пізніше, ніж. Наприклад, морфологія і синтаксис, воно має вже досить сталу систему базових понять, відображену в теоретичних працях і підручниках.

Словотвір можна вивчати у двох аспектах: діахронічному та синхронному. Історичний (діахронічний) словотвір досліджує реальну історію виникнення слів певної мови, відповідні процеси і закономірності, процес формування словотвірної системи мови, її змін та розвитку. Описовий (синхроний) словотвір вивчає відношення словотвірної мотивації, які існують між словами, їх морфемну і слоловотвірну структуру, зв'язки співвідношення між спільнокореневими словами на певному етапі розвитку мови [3, 430].

У процесі історичного розвитку мови первинний морфемний склад слова може зазнавати змін. Основним виявом змін у морфемній структурі слів української мови є порушення прямих співвідношень між похідною і непохідною основами. Внаслідок різних фонетичних процесів, змін у лексичному складі похідного чи первинного слова, зникнення слова, на основі якого виникло похідне, із активного словника відбуваються різні за характером зміни у морфемній будові слова: спрощення, перерозклад, ускладнення та інші. [1, 34–41].

З жалем доводиться констатувати, що за час помітних зрушень у теоретичному осмисленні питань словотвору в українській мові, а відповідно й у практичній реалізації наукових здобутків не сталося. Однією із причин такого стану є зверхнє ставлення, а також неувага до писемних джерел; нехтування історичним принципом, правилами словотвору; бажання заново творити на синхронному зрізі те, що вже було

створено в мовних надрах століть і пройшло випробування часом аж до сьогоднішнього дня.

Для пізнання системи механізму системи словотворення у дериватології – важливої теоретичної й нагально практичної проблеми – неможливе на власне синхронному зрізі, без апеляції до свідчень оригінальних пам'яток, без урахування всієї сукупності лінгвістичних фактів [4, 414].

Упродовж останніх років у педагогічних університетах і інститутах уведено спецкурси і спецсемінари з актуальних питань мовознавства, дидактики й методики навчання мови в загальноосівтнвй школі.

Чинні програми з української мови для середньої школи рідвищили вимоги щоло вивчення морфемної будови слова і словотвору. Згідно з цими вимогами учням подаються відомочті про корінь, префікс, суфікс як значущі частини слова. Закінчення вивчається як засіб зв'язку слів у словосполученні і реченні. Учнів навчають членувати слова за їх морфемним складом, розпізнавати значення морфем, визначати, як утворилося слово.

Одним із важливих завдань вивчення будови слова і словотворення в школі є розширення і уточненнгя поняття про морфемну будову слова. Вивчаючи морфемну будову слів і способи їх творення, учні усвідомлюють, що є слова прості (літак, ракета), складні (пароплав), складноскорочені (комсомол, вуз).

Другим завданням вивчення будови слова і словотворення є засвоєння системи понять: закінчення й основа слова, корінь слова, префікс і основа,морфологічні і неморфологічні способи творення слів.

Третє завдання – навчити учнів не тільки членувати слова за їх морфемним складом, а й визначити, від якого слова або від якої основи і як утворилось те чи інше слово. Усе це має велике занчення як для розвитку логічного мислення, так і для засвоєнння багатьох орфографічних правил [3, 430].

Здійснюючи роботу з навчання будови слова і словотвору в навчально-виховному процесі, слід використовувати необхідні методи і прийоми: вимова термінв вголос, робота над засвоєнням теоретичних понять, тренувальні вправи.

Проаналізувавши сучасні програми та підручники з української мови, ми бачимо як занадто мало уваги приділяється вивченню будови слова і словотвору. Тому, на нашу думку, варто розширити теоретичні занння про будову слова і словотвір на уроках української мови.

Список використаних джерел:

1. Грещук В. В. Деякі теоретичні питання словотвірного значення // Мовознавство. – 1991. – № 3. – С. 34–41.
2. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – К.:

Ленвіт, 2000. – 272 с.
3. Олійник І. С., Іваненко В. А., Рожило Л. П., Сорик О. С. Методика викладання української мови в середній школі. – К.: Вища школа, 1989. – 430 с.
4. Сучасна українська літературна мова: Підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред., М. Я. Плющ. – К.: Вища школа, 1994. – 414 с.
5. Програма для загальноосвітніх навчалтних закладів. Українська мова 5–12 класи. – К.: Ірпінь, 2005.